

Kamile MANAV

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Vedat ÇALIŞKAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

GELENEKSEL-KIRSAL BİR MESKEN TİPİ OLAN DÜĞMELİ EVLERİN KÜLTÜREL MİRAS DEĞERLERİ*

Bir ev, yapıldığı zamanın ihtiyaçlarını ge- lişen teknoloji ve gelir düzeyine uygun olarak en iyi biçimde karşılayabilir. Eko- nomik gelişim düzeyi birbirine yakın olan çevrelerde, ihtiyaçlar hemen hemen bir olduğundan, aynı devirde bir birlerine benzeyen evler inşa edilmektedir.

Çevresi ile bir bütünlük içinde ve doğa ile de iç içe olan halk mimarisinin (Saatçi, 1997) bu örnekleri, Antalya ilinin “Dağlık Akseki Çevresi”nde (Erol, 1993) bulunan Akseki ve İbradı ilçelerinde ve bunlara bağlı kırsal yerleşmelerde görülmekte ve halk arasında “düğmeli ev” olarak adlan- dırılmaktadır. Bu evler, bu durumun Türki- ye’deki en güzel örneklerindendir (Şekil 1).

İnsan-çevre ve kültür etkileşimini yan- sıtın “düğmeli evler”, yakın çevreden kolayca temin edilebilen taş ve ağaç mal- zemelerin özgün bir yapı tekniğiyle inşa edildiği kültürel bir miras değer olarak dikkat çekmektedir. Ekolojik mimarinin temsilcisi diyebileceğimiz bu birliktelik, Anadolu’da geleneksel formlarda ben- zerine rastlanmayan, ahşap iskeletli çer- çeve sistem ve yığma taş duvarın oluş- turduğu karma bir sistemdir (Manav ve Çalışkan, 2017).

Genellikle iki katlı olarak inşa edilen ve halkın geçim kaynağının tarım ve hay- vancılığa dayalı olması nedeniyle birinci katı ahır (ahırın alt katta olması ısınmada tasarruf sağlamak içindir), samanlık, kiler

Şekil 1. Düğmeli evlerin sokak cephesinden görünümü.

Ormana/İbradı (30.07.2015).

* Bu çalışma: Manav (2018)’in Çalışkan, Vedat (Prof. Dr.) danışmanlığında yürüttüğü “Geleneksel Bir Mesken Tipinin Turizmde Çekicilik Potansiyelinin Araştırılması: Düğmeli Evler Örneği (Akseki Dağlık Çevresi/Antalya)” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Şekil 2. Yöreye özgü duvar tekniği.

Ürnlü/İbradı (06.03.2016).

gibi amaçlarla kullanılan bu evler, buldukları çevrelerde arazinin engebeli olması nedeniyle genellikle bahçesiz formda inşa edilmiştir. Bahçeli olan örnekler ise yüksek duvarlı değildir. Üst katı yaşama mekânlarını oluşturan salon, oda ve köşklere meydana gelen evlerin ahşap kısımları doğal malzemenin tamamen el işçiliğiyle işlendiği süslemelere sahiptir. İnşaatı sırasında hiçbir bağlayıcı malzemenin kullanılmadığı, taş ve ağırlıklı olarak Türkiye’de dağılışı sınırlı olan Toros sediri (*Cedrus libani*) ve katran ardı (*Juniperus oxycedrus*)’nın birlikteliğiyle inşa edilen evlerde, andız ağacı (*Juniperus drupacea*), dut (*Moraceae*), karaçam (*Pinus nigra*) az da olsa kullanılan diğer ağaç türleridir. Yatay giderli hatlı olan ve sedir ile yapılan evlerin “dügme” olarak adlandırılan kısmı andız/

katrandan inşa edilir ve peştivan/piştuvan olarak bilinir. Hatıllar; duvarların dengede kalması, duvarın yükünün azaltılması ve en önemlisi, deprem esnasında esneme sağlayarak yıkılma tehlikesini azaltma görevi üstlenmektedir (Manav ve Çalışkan, 2017) (Şekil 2).

Coğrafi çevre şartları ile gelişen yöresel bir kültürün örtüştüğü çevrede özgün bir mimari form ve dağılışı özelliği gösteren “dügmeli evler” yöresel ekolojiye uyumun başarılı bir örneğini oluşturarak, mimari teknikleriyle tarihsel açıdan Anadolu meskenleri medeniyetine de ışık tutmaktadır (Manav, 2018). Aynı zamanda M.Ö.1. yüzyılda Romalı mimar Vitruvius’un başarılı bir mimarlık için gerekli olanları sıraladığı “Utilitas, Firmitas, Venustas” (kullanışlılık, sağlamlık, güzellik) (Aksoy,1987: 30;

Hasol, 2005: 323) ilkelerini de bütünüyle karşılamaktadır.¹

Ayrıca, anıtsal amacı olmayan, insan ihtiyacına uyarlanmış, anonim ve mimarsız mimarlık (Şener, 1991) örnekleri olan ve bölgesel bir kimliğe sahip, geleneksel meskenler (Sezgin, 2006)’den olan “dügmeli evler”, ICOMOS²’un belirlediği korunması gerekli kültür varlıklarının değerleri-

- 1 Rönesans’ta bu tanım, “Comodità, Perpetuita, Bellezza” (kullanışlılık, süreklilik-kalıcılık, güzellik) olarak benimsenmiştir (Hasol, 2005: 323).
- 2 International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. Amacı: tarihi anıtlar ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesine yönelik ilkeler, teknikler ve siyasetler geliştirmek ve ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmektir. ICOMOS Türkiye, www.icomos.org.tr (12.09.2017).

Şekil 3.Yöreye özgü mimari teknikle inşa edilmiş bir ilkokul.

Belenalan/Akseki (22.03.2016).

ni³ de bünyesinde taşımaktadır. Bu değerler aşağıdaki şekliyle “düğmeli evler”e uyarlanabilmektedir.

“Düğmeli evler” Yapıldığı dönemin mimari anlayışını, tüm öğeleriyle günümüze değin bozulmadan sürdürdüğü için özgündür.

Bulduğu çevrenin, sosyal, kültürel, ekonomik yaşamını yansıtan ve daha sonraki nesillere doğru bilgi aktaran belgesel değerler bütününe sahiptir. Ayrıca döneminin tasarım ve mimari anlayışını yansıttığı için mimari değer taşımaktadır.

İçinde bulunduğu toplumun gereksinimlerini halen karşılayabilmesi

3 Bu değerler: özgünlük değeri, belge değeri, mimari değer, ekonomik ve işlevsel değer, süreklilik değeri, çevresel değer, teklik veya enderlik değeri, teknolojik değer ve grup değeridir (ICOMOS, 2013; Madran ve Ergut-Altan, 2009: 101-104).

onun ekonomik ve işlevsel değerde olduğunun bir göstergesidir.

Sürekli; Tarihsel süreçte uzun bir dönem boyunca birbirini tekrar eden geleneksel teknik ile günümüze ulaşma başarısı göstermiştir. Turizmin ilgisi ile birlikte günümüze yeni kullanım olanakları belirmiş ve günümüz koşullarına adapte olmuştur. Turizm ile bağlantılar düğmeli evlerin korunarak geleceğe yolculuğunu desteklemektedir.

Çevrecidir; çünkü çevre ile uyumlu ve çevreye değer katan yapıdadır. Yapıldığı dönemden bugüne benzersizliğini korumuş ve aynı zamanda Batı Torosların simgesi olmuştur.

Çevresindeki mimari yapılarla uyumlu ve grup halindedir. Akseki-İbradı Havzasının genelinde görülen mimari yapılarla uyum içinde

olduğu gibi hatta onlara yapı tekniği açısından da esin kaynağı olmuştur⁴ (çünkü bir yerleşim biriminde ilk önce evler inşa edilir, daha sonra okul, mabed gibi toplumun gereksinim duyduğu binalar inşa edilirler) (Şekil 3; 4).

Kullanım değerini hiç kaybetmeden asırlardır içinde bulunduğu toplumun barınma gereksinimini karşıladığı için uzun ömürlü mesken örnekleri arasındadır.⁵

4 Havzada cami, okul, resmi binalar ve diğer yapılar, çimentonun havzaya intikali ne kadar ‘düğmeli evler’le aynı teknikle inşa edilmişlerdir.

5 İbradı’ya bağlı Ürünlü mahallesinde 330 yıllık olan bir evin hala kullanılır durumda olduğu tespit edilmiştir. ‘Düğmeli evler’in büyük bir kısmı 100-300 yıllık (% 82,5) olup, günümüzde hala kullanılmaktadır.

Şekil 4. Farklı özellikteki yapıların mimari birlikteliği.

Sarihaçılar/Akseki (29.09.2015).

“Düğmeli evler”in kırsal miras ögesi olarak geçmişi, havzanın yerleşim tarihiyle örtüşür. Bu bakımdan tarihsel değerdedir. Bütün bu değerlere ek olarak, toplumun yerleşmiş örf ve adetleri, yaşam biçimleri, inanışları ve alışkanlıklarını da yansıttığı için folklorik değerdedir.

Kültürel mirasın mekânda temsil edildiği mimari miras değere sahip olan “düğmeli evler”; kültürün, estetiğın, tarihin korunabildiği ve bu değerleri uyum içinde günümüze taşıyan meskenlerdir. Aynı zamanda kaynakları koruyarak çevreye ve ekolojiye de uyumlu olan bu yapılar, yaşama elverişli tasarımlara sahip olmaları nedeniyle, inşa edildiği zamanlardan itibaren, günümüze kadar ayakta kalabilmeyi başarmıştır. Ayrıca “düğmeli evler”in inşa tekniği nesilden nesile aktararak günümüze ulaştığı için, bu evleri yapanlardan ve bu evlerden öğrenilecek çok şey vardır.

Burada yaşayan uygarlıkların günümüze ulaşan kendi yaşamsal aktivitelerinin bir düzen içinde sergilenmiş halidir “düğmeli evler”. Kültürel

süreklilik içerisinde özellikle çevre ve yaşam değerlerine sahip çıkmış, aynı zamanda yerli halkın kültü-

ründen de yararlanılarak, kültürler birbirleriyle eklenilirmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Aksoy, Erdem (1987). *Mimarlıkta Tasarım Bilgisi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Erol, Oğuz (1993). Türkiye'nin Doğal Yöre ve Çevreleri. *Ege Coğrafya Dergisi*. (7), 13-41, İzmir.

Hasol, Doğan (2005). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü (9. Baskı)*. İstanbul: Yem Yayın.

ICOMOS (2013). *Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi*. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0623153001387886624.pdf (Erişim Tarihi: 28.02.2017).

Madran, Emre; Ergut-Altan, Elvan (2009). *Cumhuriyet Dönemi Mimari Mirasının Korunması: Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar” (Cumhuriyet Dönemi Mimari Mirasının Korunması Atölyesi, 19-20 Mayıs 2007, Kastamonu)*. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.

Manav, Kamile; Çalışkan, Vedat (2017). Geleneksel Bir Mesken Tipinin Turizmde Çekicilik Potansiyelinin Araştırılması: “Düğmeli Evler” Antalya Örneği. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 22,(37), 215-240, Erzurum.

Manav, Kamile (2018). Geleneksel Bir Mesken Tipinin Turizmde Çekicilik Potansiyelinin Araştırılması: Düğmeli Evler Örneği (Akseki Dağlık Çevresi/Antalya). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

Saatçi, Suphi (1997). Halk Mimarisinin Halkbilim Açısından Değerlendirilmesi, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi: Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri Kitabı. 343-345. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sezgin, Haluk (2006). Yöresel Konut Mimarisi ve Türkiye'deki Örnekleri Hakkında. *Tasarım + Kuram Dergisi*. 3(4), 1-20, İstanbul. <http://tasarimkuram.msgsu.edu.tr/index.php/tasarimkuram/article/view/13>(Erişim Tarihi: 25.12.2016).

Şener, Hasan (1991). Alanya'da Geleneksel Konutlar ve Yeni Konut Uygulamaları. Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri Kitabı. (Selçuk Üniversitesi, Konya-Türkiye, 5-7 Mart 1990), 185-199. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.